

споживчі настрої

Число 13
Липень 2003 року

Видання компанії GfK-USM
і Міжнародного центру перспективних досліджень

Громадяни очікують на поганий врожай і зростання цін

У червні 2003 року індекс споживчих настроїв (ІСН) в Україні становив 91,6 пункту (за можливих значень від 0 до 200), що на 0,6 пункту нижче за попереднє значення, зафіксоване в березні 2003 року.

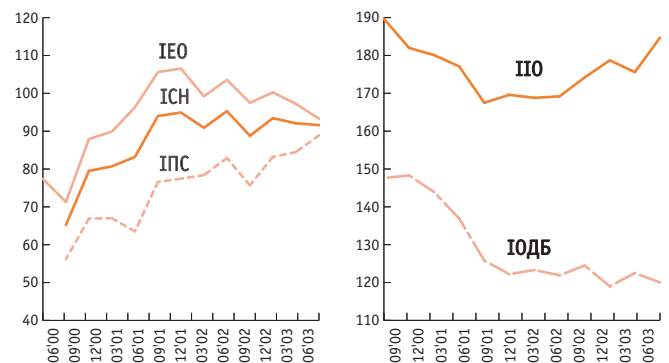
Опитування зафіксувало дальше погіршення економічних очікувань громадян і суттєве зростання інфляційних очікувань. Суттєво погіршилися економічні очікування мешканців центральних областей України. Погіршення споживчих настроїв спостерігалося серед мешканців сільських районів, незаможних громадян, а також осіб середнього та старшого віку

Низхідна динаміка утримується

Упродовж II кварталу 2003 року індекс споживчих настроїв (ІСН) знизився на 0,6 пункту, продовживши низхідну тенденцію, яка з'явилася на початку 2003 року. Індекс економічних очікувань (ІЕО) упродовж II кварталу знизився на 3,9 пункту до 93,3 і зараз вже більш ніж на 10 пунктів нижчий за рекордно високе значення, зафіксоване в грудні 2001 року. Найбільшою мірою погіршилися очікування громадян щодо розвитку економіки впродовж найближчих 12 місяців: відповідний індекс знизився на 8,7 пункту до 81,3 – це найнижче значення за останні два роки. Збільшилася також кількість громадян, які очікують погіршення особистого матеріального становища впродовж найближчих шести місяців: відповідний індекс знизився на 4,8 пункту до 101,1. Головна

Індекс поточного особистого матеріального становища (x1)	90,3 +1,3
Індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x2)	101,1 -4,8
Індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчого року (x3)	81,3 -8,7
Індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчих 5 років (x4)	97,6 +1,8
Індекс доцільності робити великі покупки (x5)	87,5 +7,5
Індекс споживчих настроїв (ІСН)	91,6 -0,6
Індекс поточного становища (ІПС)	88,9 +4,4
Індекс економічних очікувань (ІЕО)	93,3 -3,9
Індекс очікуваної динаміки безробіття (ІОДБ)	120,0 -2,5
Індекс інфляційних очікувань (ІІО)	184,7 +9,1

причина погіршення економічних очікувань українців – дестабілізація цін на продовольчому ринку в червні, а також прогнози низького врожаю. Ці чинники призвели до різкого зростання інфляційних очікувань: у червні індекс інфляційних очікувань становив 184,7 пункту, що на 9,1 пункту більше за березневе значення, і був найвищим за останні два роки.

Незважаючи на низхідну динаміку ІЕО, індекс поточного становища (ІПС) зростає впродовж трьох кварталів поспіль. У II кварталі ІПС набрав додаткових 4,4 пункту й сягнув нового рекорду – 88,9. Зростання цього індексу відбулося переважно завдяки суттєвому збільшенню індексу схильності до споживання, який демонструє бажання громадян робити великі покупки для дому. Порівняно з березнем цей індекс збільшився на 7,5 пункту до 87,5. Така ситуація склалася завдяки тривалому періоду зростання реальних доходів громадян, а також поліпшенню доступу до споживчих кредитів. Зокрема, згідно із опитуванням 3000 домогосподарств у містах з населенням понад 50 тисяч осіб, яке провела компанія GfK-USM у квітні 2003 року, 2,2% респондентів користуються кредитом на купівлю побутових товарів або автомобіля, що перевищує кількість власників депозитних рахунків (1,9%). Інфляційні очікування громадян також вочевидь призвели до збільшення їхньої схильності до споживання.

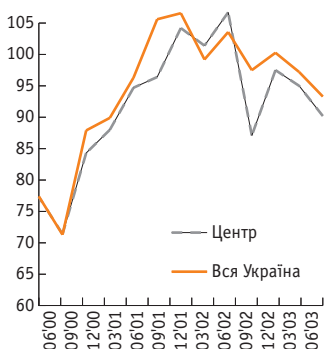
Уже впродовж двох кварталів можна спостерігати тенденцію “зближення” ІПС та ІЕО, тобто ситуацію, коли щоразу більше громадян зазначають поліпшення їхнього поточного становища, але водночас щоразу більше громадян мають гірші економічні очікування. Таке явище можна пояснити тим, що зі зростанням добробуту громадяни стають вибагливішими до економічної політики уряду. Аби збільшити позитивні очікування громадян зараз, необхідні радикальніші реформи.

Окрім збільшення позитивних очікувань щодо поточного становища, опитування зафіксувало, що довгострокові очікування громадян щодо розвитку економіки поліпшилися: відповідний індекс упродовж II кварталу збільшився на 1,8 пункту до 97,6. Ці факти свідчать про те, що громадяни вважають: криза, яка виникла в червні, буде нетривалою.

Поліпшилися очікування громадян щодо динаміки безробіття: відповідний індекс упродовж кварталу знизився на 2,5 пункту і сягнув рекордно низького значення у 120 пунктів. Такі результати відповідають тенденції зниження рівня безробіття в країні, яке торік знизилося на 0,9 п.п., а в I кварталі 2003 року сягнуло рекордно низького значення — 9,4% за методологією МОП.

На Сході й Півдні висока схильність до споживання

Індекс економічних очікувань

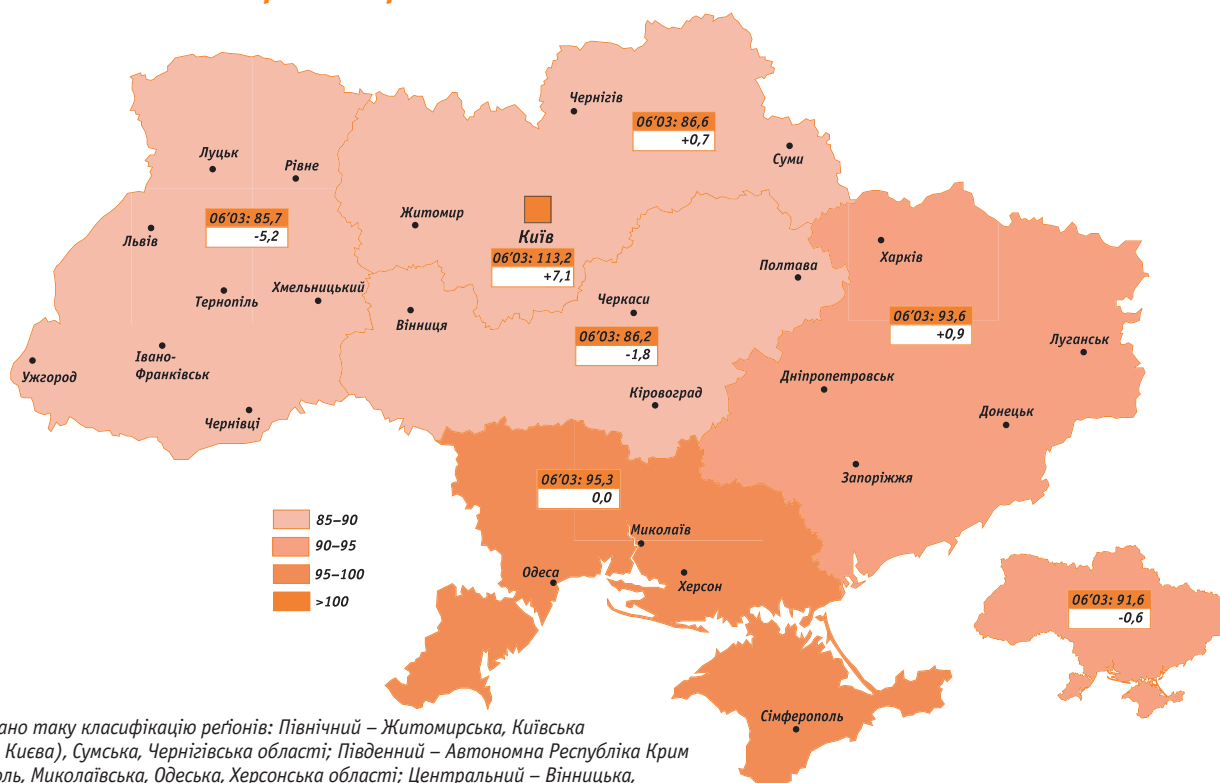
Упродовж II кварталу найбільшою мірою економічні очікування погіршилися в аграрно орієнтованому Центральному регіоні України. Індекс економічних очікувань у цьому регіоні в червні становив 90,2 пункту й був найнижчим з-поміж усіх регіонів. Індекс короткострокових очікувань у Центральному регіоні впав на 13,4 пункту до 68,1. Водночас довгострокові очікування мешканців цього регіону

поліпшилися: відповідний індекс збільшився на 11,8 пункту до 103,4. Така динаміка індексів вказує на те, що погіршення настроїв споживачів у цьому регіоні є радше короткостроковим коливанням, спричиненим важкою ситуацією у сільському господарстві, тоді як довгострокові очікування мешканців оптимістичні.

Індекс	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
x1	108,9 +8,9	88,7 +7,0	89,4 +4,6	78,2 -5,9	83,3 -5,1	95,8 +1,5
x2	103,6 -19,6	107,0 -7,0	98,6 -10,1	99,2 -12,6	100,0 +3,2	101,5 +0,9
x3	85,7 +5,4	82,6 +1,7	80,6 -12,4	68,1 -13,4	91,7 -7,7	80,4 -11,0
x4	121,4 +12,5	93,9 +3,5	99,1 -4,6	103,4 +11,8	100,6 +7,1	90,5 -2,4
x5	146,4 +28,6	60,9 -1,7	60,8 -3,2	82,4 +10,9	100,6 +2,6	100,0 +15,4
ІСН	113,2 +7,1	86,6 +0,7	85,7 -5,2	86,2 -1,8	95,3 0,0	93,6 +0,9
ІПС	127,7 +18,8	74,8 +2,6	75,1 +0,7	80,3 +2,5	92,0 -1,3	97,9 +8,5
ІЕО	103,6 -0,6	94,5 -0,6	92,8 -9,1	90,2 -4,8	97,4 +0,9	90,8 -4,2
ІОДБ	100,0 -16,1	138,3 +8,7	119,8 -5,5	128,6 -4,2	107,7 -2,6	119,9 -1,5
ІІО	169,6 -17,9	187,0 +1,7	177,9 -3,7	189,1 +6,7	191,0 +30,1	186,4 +15,4

У Східному та Південному регіонах індекси схильності до споживання в червні сягнули позначки 100 пунктів. Це означає, що близько половини мешканців цих регіонів вважають, що зараз загалом добрий час для великих покупок для дому. На настрої споживачів Східного регіону вчоревидь вплинуло прискорення темпів промислового зростання, що спостерігається від початку року. Збільшення позитивних оцінок серед мешканців Південного регіону пов'язано із суттєвим зростанням доходів у цьому регіоні. Зокрема впродовж I кварталу доходи жителів Миколаївської, Одеської областей, а також Севастополя зростали швидше, ніж доходи громадян у середньому в Україні. Збільшення схильності до споживання у цих регіонах супроводжується погіршенням інфляційних очікувань: на Сході ІІО впродовж кварталу збільшився на 15,4 пункту до 186,4, а на Півдні – більш ніж на 30 пунктів до 191.

Індекс споживчих настроїв за регіонами

Тут застосовано таку класифікацію регіонів: Північний – Житомирська, Київська (за винятком Києва), Сумська, Чернігівська області; Південний – Автономна Республіка Крим та Севастополь, Миколаївська, Одеська, Херсонська області; Центральний – Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області; Західний – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області; Східний – Запорізька, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Харківська області.

Як обчислюють індекси?

Індекс споживчих настроїв в Україні визначають на підставі вибіркового опитування громадян країни. Під час дослідження опитують 1 000 осіб віком від 15 до 59 років. Населення віком 15–59 років становить 61,3% всього населення України та є найактивнішою частиною споживачів. Вибірка є репрезентативною за статтю та віком, враховує міське та сільське населення і розмір населеного пункту. Статистичне відхилення не перевищує 3,2%.

Для визначення ІСН респондентам задають такі запитання:

1. Як змінилося матеріальне становище вашої сім'ї за останні шість місяців?
2. Як, на вашу думку, зміниться матеріальне становище вашої сім'ї впродовж наступних шести місяців?
3. Говорячи про економічну ситуацію в країні загалом, ви вважаєте, що наступні дванадцять місяців будуть для економіки країни добрим чи поганим часом?
4. Як би ви охарактеризували наступні п'ять років – як добрий чи поганий час для економіки країни?
5. Як ви вважаєте, зараз загалом добрий чи поганий час робити великі покупки для дому?

Щодо кожного з цих запитань обчислюють відповідний індекс:

- індекс поточного особистого матеріального становища (x1);
- індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x2);
- індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчого року (x3);
- індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчих 5 років (x4);
- індекс доцільності робити великі покупки (x5).

Значення індексу обчислюють у такий спосіб: від частки позитивних відповідей віднімають частку негативних і до цієї різниці додають 100, аби уникнути появи від'ємних величин. На підставі цих п'яти індексів визначають три сукупні індекси:

- індекс споживчих настроїв (ІСН) – середнє арифметичне (СА) індексів x1–x5;
- індекс поточного становища (ІПС) – СА індексів x1 та x5;
- індекс економічних очікувань (ІЕО) – СА індексів x2, x3, x4.

Значення індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200.

Значення дорівнює 200, коли всі громадяни позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100 в тому разі, якщо частки позитивних і негативних оцінок однакові. Значення індексу, менше за 100, означає перевагу в суспільстві негативних оцінок.

Для визначення індексу очікуваної динаміки безробіття (ІОДБ) та індексу інфляційних очікувань (ІІО) респондентам ставлять такі запитання:

1. Як Ви вважаєте, у найближчі 12 місяців безробітних (людей, які не мають роботи і шукають її) буде більше, приблизно стільки ж чи менше, ніж зараз?
2. Як, на Ваш погляд, будуть мінятися ціни на основні споживчі товари та послуги у найближчі 1–2 місяці?

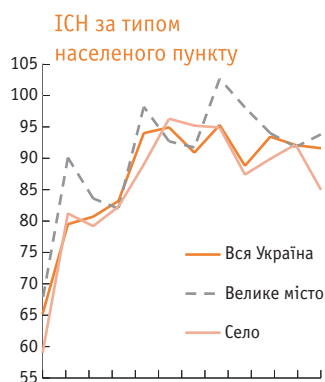
Значення ІОДБ та ІІО обчислюють в такий спосіб: від частки відповідей, що вказують на зростання безробіття (інфляції) віднімають частку відповідей, що вказують на зменшення безробіття (інфляції) і до цієї різниці додають 100, аби уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, коли всі громадяни очікують зростання безробіття (інфляції).

Найгірші настрої на селі

Найгірші настрої в червні було зафіксовано в сільській місцевості. Упродовж II кварталу відповідний ІСН знизився на 7,2 пункту до 85. Індекс економічних очікувань на селі впав на 13,6 пункту до 88,8 – найнижчого значення за останні 2,5 року. Зростання негативних очікувань погіршило сподівання селян щодо динаміки безробіття: відповідний індекс впродовж II кварталу збільшився на 5,2 пункту до 119,7 і перевищив значення, зафіксоване в червні минулого року (115,9).

У більших населених пунктах ІСН поліпшився. У великих містах ІСН впродовж кварталу збільшився на 2 пункти до 93,8. Проте це значення на 8,9 пункту нижче за максимальний ІСН, зафіксований у великих містах у червні минулого року. Водночас індекс схильності до споживання у великих містах сягнув нового рекордного

Індекс	Село	Мале місто	Середнє місто	Велике місто
x1	86,9 -0,7	90,3 +1,0	89,5 +8,4	91,1 +1,6
x2	96,9 -10,7	106,2 -0,6	98,9 -1,6	100,6 +1,7
x3	76,8 -20,1	87,3 +3,2	82,1 -4,7	75,2 -6,9
x4	92,7 -10,0	101,6 +9,1	95,3 +5,3	93,0 -2,3
x5	71,6 +5,5	77,6 +5,5	93,2 +10,5	108,9 +15,8
ІСН	85,0 -7,2	92,6 +3,6	91,8 +3,6	93,8 +2,0
ІПС	79,2 +2,4	83,9 +3,2	91,3 +9,5	100,0 +8,7
ІЕО	88,8 -13,6	98,4 +3,9	92,1 -0,4	89,6 -2,5
ІОДБ	119,7 +5,2	122,4 -2,6	118,4 -20,5	124,8 +6,4
ІІО	183,7 +18,3	189,3 +10,1	183,7 -1,6	184,1 +0,4

значення: 108,9, збільшившись проти попереднього замірювання в березні на 15,8 пункту. Таке значення вказує на те, що більшість мешканців великих міст вважає, що зараз загалом добрий час для великих покупок для дому. Крім того, на відміну від населених пунктів меншого розміру, у великих містах збільшилася кількість мешканців, які очікують, що їхнє матеріальне становище поліпшиться впродовж найближчих шести місяців:

відповідний індекс упродовж кварталу збільшився на 1,7 пункту до 100,6. Таке значення індексу вказує на те, що близько половини мешканців великих міст очікують на поліпшення особистого матеріального становища найближчим часом.

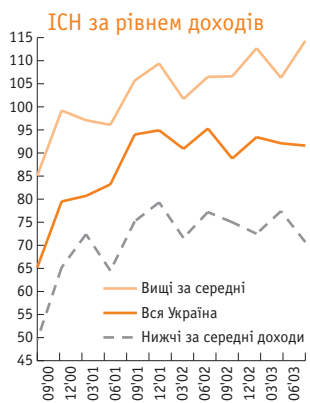
Динаміка індексів упродовж II кварталу, а також спостереження за поведінкою індексів від початку досліджень споживчих настроїв в Україні показують, що, зазвичай, настрої селян поліпшуються в періоди прискореного зростання в сільському господарстві, тимчасом як мешканці великих міст позитивно реагують на прискорене зростання у промисловості.

Підвищення цін очікують і багаті, і бідні

Ажіотажне підвищення цін у червні суттєво вплинуло на споживчі настрої незаможних українців. Опитування зафіксувало різке погіршення настроїв осіб з доходами, нижчими за середні. ІСН цієї групи знизився впродовж кварталу на 6,7 пункту до 70,7. Індекс економічних очікувань цієї групи споживачів знизився на 12,2 пункту до 75,6 – найнижчого значення за останні 2,5 року. Інфляційні очікування незаможних громадян зараз найвищі за

Індекс	Вищий за середній	Середній	Нижчий за середній
x1	123,0 +12,4	88,3 +4,6	62,4 -5,0
x2	123,0 +5,1	100,7 -3,2	79,7 -10,6
x3	94,7 -8,4	82,5 -3,5	63,9 -16,0
x4	114,4 +12,2	96,6 +3,3	83,2 -9,9
x5	116,3 +14,2	85,4 +10,4	64,4 +8,1
ІСН	114,3 +7,1	90,7 +2,3	70,7 -6,7
ІПС	119,6 +13,3	86,8 +7,5	63,4 +1,6
ІЕО	110,7 +3,0	93,3 -1,1	75,6 -12,2
ІОДБ	110,5 -11,9	119,4 -2,4	131,7 +6,0
ІІО	187,1 +15,5	181,8 +5,8	190,6 +8,6

всю історію дослідження споживчих настроїв в Україні: відповідний індекс становить 190,6 пункту, що на 8,6 пункту більше за значення, зафіксоване в березні. Стрімке зростання інфляційних очікувань серед представників саме цієї групи можна пояснити переважанням у їхньому раціоні круп і хліба, тобто тих товарів, на які в червні відчутно зросли ціни.

Споживчі настрої двох інших дохідних груп поліпшилися. ІСН групи громадян з доходами, вищими за середні, впродовж II кварталу зріс на 7,1 пункту до 114,3, а групи із середніми доходами – на 2,3 пункту до 90,7. Опитування зафіксувало суттєве поліпшення поточного матеріального становища групи з високими доходами: відповідний ІПС зріс на 13,3 пункту і сягнув нового рекорду у 119,6 пункту. Така ситуація вказує на те, що

прискорення економічного зростання, що спостерігається від початку 2003 року, позначилося позитивно насамперед на настроях заможних українців.

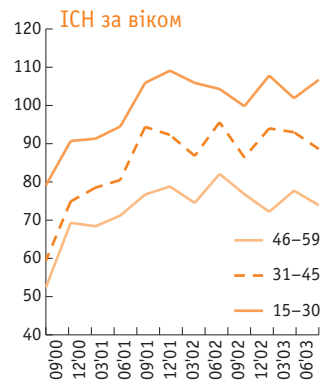
Індекс схильності до споживання групи споживачів з доходами, вищими за середні, теж сягнув нового максимуму – 116,3 пункту, збільшившись упродовж кварталу на 14,2 пункту. На схильність до споживання цієї дохідної групи вочевидь вплинули інфляційні очікування: відповідний ІІО впродовж кварталу зріс на 15,5 пункту.

Тенденція зростання розбіжностей між настроями різних дохідних груп вказує на те, що поточна ситуація, за якої

Індекс	15–30 років	31–45 років	46–59 років
x1	104,2 +6,3	87,7 -3,2	73,6 -1,1
x2	118,9 +0,4	97,5 -7,3	80,1 -9,6
x3	96,8 -1,1	77,4 -12,0	64,4 -15,3
x4	110,0 +4,8	93,0 -0,3	86,2 +0,5
x5	103,7 +13,7	87,2 +0,7	65,1 +6,2
ІСН	106,7 +4,8	88,6 -4,4	73,9 -3,8
ІПС	103,9 +10,0	87,5 -1,2	69,3 +2,6
ІЕО	108,6 +1,4	89,3 -6,6	76,9 -8,1
ІОДБ	113,9 -6,7	120,6 +0,4	127,6 -0,3
ІІО	181,6 +13,3	188,3 +8,2	184,3 +4,6

прискорення економічного зростання не супроводжується діями уряду, спрямованими на поліпшення добробуту незаможних громадян, сприяє поліпшенню настроїв насамперед осіб з високими доходами.

Оптимістів побільшало лише серед молоді

Упродовж квітня–червня 2003 року погіршилися настрої серед споживачів середнього (31–45 років) і старшого віку (46–59 років). Збільшилася частка людей середнього віку, які зазначили погіршення поточного становища: відповідний ІПС знизився на 1,2 пункту до 87,5. Серед осіб середнього віку зафіксовано найвищі інфляційні очікування: відповідний індекс у червні становив 188,3.

Економічні очікування найбільшою мірою погіршилися серед осіб старшого віку: відповідний ІЕО знизився на 8,1 пункту до 76,9.

ІСН молодшої вікової групи (15–30 років) упродовж II кварталу зріс на 4,8 пункту до 106,7. Різко зросла схильність до споживання представників цієї вікової групи: відповідний індекс збільшився на 13,7 пункту до 103,7. Уперше за історію дослідження споживчих настроїв в Україні цей індекс перевищив позначку у 100 пунктів, що вказує на те, що нині серед молоді переважають особи, які вважають, що зараз загалом добрий час для великих покупок для дому. Проте, як і для представників групи з високими доходами, на зростання схильності до споживання молоді вочевидь вплинули інфляційні очікування, адже відповідний ІІО впродовж кварталу збільшився на 13,3 пункту до 181,6 – найвищого значення за останні 2,5 року.

Дослідження індексу споживчих настроїв виконують спільними зусиллями компанія GfK–USM та Міжнародний центр перспективних досліджень.

GfK–USM – одна з провідних українських компаній, що провадить дослідження ринку. 1998 року фірма увійшла до світової дослідницької мережі GfK, що об'єднує 104 компанії в 42 країнах.

Міжнародний центр перспективних досліджень – незалежна дослідницька організація, головною метою якої є інтелектуальне забезпечення процесу прийняття рішень щодо державної політики в Україні.

Координатори проекту:

Від GfK–USM
Андрій Свірський
тел. (044) 461-9861
електронна пошта:
andrey.svirskiy@gfk-usm.com.ua
Адреса: бульв. Лесі Українки, 34,
офіс 601, Київ 01133

Від Міжнародного центру
перспективних досліджень
Євгенія Ахтирко
тел. (044) 236-1292, електронна
пошта: eakhtyrko@icps.kiev.ua
Адреса: вул. Пимоненка, 13-а,
Київ 04050

Консультант: Наталія Костенко, доктор соціологічних наук (GfK–USM).
Щодо умов отримання бюлетеня **«Споживчі настрої»** просимо звертатися до Міжнародного центру перспективних досліджень.
Тел. (044) 236-5464. E-mail: marketing@icps.kiev.ua
Сторінка у Всесвітній павутині: <http://www.icps.kiev.ua/>
У разі цитування обов'язкове посилання на **«Споживчі настрої»**.